

Som fruit de l'atzar i la necessitat

05/2014 - Art i Història. Fa uns 7.500 anys a la Terra del Foc va aparèixer una societat basada en l'explotació especialitzada de recursos litorals i estructurada en una estricta divisió sexual del treball. La combinació de dades arqueològiques i geològiques permetrien explicar aquesta aparició sobtada com una estratègia de resposta al canvi climàtic provocat per la megaexplosió del volcà Hudson, les cendres del qual van arribar a cobrir la Terra del Foc amb gruixos de fins a 20 cm, i que va afectar la flora i la fauna terrestres, però no la fauna marítima.

Zona de l'estancia Túnel en el Canal Beagle a la Terra del Foc on es va documentar un assentament prehistòric cobert per una pluja de cendres volcàniques de l'erupció H1 del volcà Hudson.

Des de 1988 veníem treballant en un projecte etnoarqueològic a la Terra del Foc. L'objectiu era verificar i perfeccionar els nostres sistemes inferencials i desenvolupar nous instruments conceptuals per analitzar les societats caçadores-recol·lectores prehistòriques. Per fer-ho vàrem estudiar arqueològicament #excavant assentaments i llocs cerimonials del segle XVIII i XIX- una societat caçadora-recol·lectora de la qual existeix una abundant informació històrica i etnogràfica. Aquesta gent de la Terra del Foc sobrevivia gràcies a una explotació especialitzada d'un ampli ventall de recursos litorals, utilitzant canoes, i estructurant-se en una estricta divisió sexual del treball.

Els estudis científics han explicat el desenvolupament de les societats emfasitzant la importància dels canvis graduals i lents. És per això que l'aparició sobtada d'aquest mode de vida, fa uns 7.500 anys, era una qüestió no resolta, doncs semblava que no tenia arrelament en les societats que habitaren a la zona només alguns segles abans i no hi havia hagut prou temps per adaptar-se gradualment.

Del 1995 al 1998 vàrem treballar en un projecte de la Unió Europea que ens va permetre constatar el profund impacte del canvi climàtic global contemporani, comparant els indicadors ambientals recuperats en aquests jaciments arqueològics amb les dades de les condicions mediambientals actuals. Els fenòmens de canvis sobtats biòtics i climàtics a què està sotmesa la nostra societat ens han de fer conscients i han de despertar el nostre interès també per l'impacte d'aquests fenòmens en el desenvolupament de les societats del passat.

És per això que el 2005, al llibre *Catàstrofes en la Prehistòria*, vaig plantejar la necessitat de considerar aquest impacte dels canvis sobtats sobre el desenvolupament de les societats prehistòriques, donant i discutint una sèrie d'exemples.

La tasca de camp del nostre col·lega Alfredo Prieto i del geòleg Charles Stern va poder correlacionar la megaexplosió H1 del volcà Hudson del sud de Xile amb el canvi substantiu en les societats indígenes de l'extrem sud fa uns 7.750 anys. Es calcula que l'explosió fou equivalent a cinc vegades la del mateix volcà el 1991 (que tingué un important impacte sobre tot l'extrem sud del continent). Els estudis demostren que les cendres varen arribar fins a la Terra del Foc i que la zona va quedar coberta per gruixos de fins a 20 cm de tefra. Aquesta catàstrofe per a la fauna i flora terrestres no va afectar, però, la fauna marina.

Imatge: Estratigrafia del jaciment Túnel I, assentament que va ser colgat per les cendres del volcà Hudson (nivell negre a la base) i després va ser reocupat per gent canoera que va dipositar un munt de residus d'àpats a base de musclos i altres recursos marins. Font: L. Orquera.

Això ens fa pensar que aquest fenomen va ser el detonant perquè una part de la població (la més propera a les zones litorals) s'aboqués cap una especialització en l'explotació dels recursos marins, deixant de banda l'espectre de recursos terrestres que havien estat explotant amb preferència prèviament. La nova estratègia degué permetre un ràpid creixement demogràfic i un ràpid reompliment del buit de població ocasionat per la catàstrofe. Aquesta mena de coll d'ampolla en l'evolució de les estratègies d'explotació dels recursos subsistencials pot explicar satisfactòriament la ràpida expansió d'aquest nou tipus de societats que s'estengueren molt ràpidament per tot el litoral de l'extrem sud-occidental del continent.

Hi ha indicis que hi ha hagut altres erupcions volcàniques similars, detonants de canvis socials en altres indrets de l'anomenada cintura de foc circumpacífica en diferents moments de la prehistòria. El repte ara és continuar interrogant coordinadament el registre geològic i l'arqueològic.

Jordi Estévez

Departament de Prehistòria

Prieto, Alfredo; Stern, Charles R.; Estévez, Jordi. [The peopling of the Fuego-Patagonian fjords by littoral hunter-gatherers after the mid-Holocene H1 eruption of Hudson Volcano](http://dx.doi.org/10.1016/j.quaint.2013.06.024). *Quaternary International* 317: 3-13. 2013. <http://dx.doi.org/10.1016/j.quaint.2013.06.024>.